

Toiseuden tuottamisesta etnisyyttä koskevista sanomalehtikirjoituksista

POHDINTOJA SISÄLLÖN ERITTELYN
MAHDOLLISUUKSISTA JA RAJOISTA

Seuraava katsaus liittyy käynnissä käynnissä olevaan tutkimukseen, jossa kartoitetaan etnistä syrjintää ja rasismia suomalaisissa joukkoviestimissä. Kyseessä on useiden ministeriöiden yhteinen hanke, jossa monitoroidaan yhteiskunnan eri aloilla ilmenevää rasismia ja etnistä syrjintää (Työministeriö 1998). Opetusministeriön rahoittamassa mediatutkimuksessa on pääpaino toistaiseksi ollut systemaattisen seurantajärjestelmän luomisesta ja etnisyyttä koskevien juttujen määrällisessä sisällön erittelyssä. Projektin yhteydessä on tekeillä myös tv-ohjelmia ja aikakauslehtiä koskevia tapaustutkimuksia.¹

Tämän katsauksen tavoitteena on ensinnäkin kuvata, miten projektin havaintojen mukaan toiseutta tuotetaan mediassa, erityisesti suomalaisissa sanomalehdissä. Toinen tavoite liittyy määrällisen sisällön erittelyn mahdollisuuksien ja rajojen pohdintaan.

Sivuan myös keskustelua kansalaisjournalismista: tarkastelen toiseuden tuottamista analysoimalla lehtijuttujen puhujarakennetta, joka kertoo eri toimijaryhmien pääsystä julkisuuteen sekä journalismin roolista niiden ryhmien *dialogin* organisoijana. Tarkastelunäkökulmani on kuitenkin suppeampi kuin samoja teemoja painottavassa julkiso- ja kansalaisjournalismikeskustelussa (ks. esim. Tiedotustutkimus 3/1999). En pohdi asioita tässä yhteydessä demokratian, yhteiskunnallisen tiedon tai journalismin yleisösuhteen kannalta, vaan ensisijaisesti etnisiä vähemmistöjä koskevan vierauden ja toiseuden uusintamisen näkökulmasta.

Toiseuden tuottaminen journalismissa voi tapahtua joitakin väestöryhmiä leimaavan tai avoimen rasistisen kirjoittelun kautta. Tyypillisiä esimerkkejä tästä ovat halventava nimittely tai etnisen taustan tarpeeton kertominen rikosjuttujen yhteydessä. Avoimen rasismin sijasta kiinnostukseni kohteena on suomalaisessa kulttuurissa olevien toiseutta tuottavien ajattelumallien ja puhetapojen välittyminen journalististen rutiinien ja työkäytäntöjen kautta lehtiteksteihin. Tarkastelun kohteena on siis rakenteellinen toiseuden tuottaminen ja vierauden ylläpitäminen journalismissa.

Toiseutta uusintavat puhetaivat voivat tulla journalistisiin teksteihin siten, että toimittaja itse – tiedostaen tai tiedostamattaan – on omaksunut ksenofobiset kulttuuriset puhetaivat. Toisaalta, toimittajan työ on toisten puheiden esittämistä, ja toiseutta tuottavat puhetaivat saattavat tulla journalistisiin teksteihin niiden vieraiden puheiden rakenteissa. Tällöin journalisti – tiedostaen tai tiedostamattaan – toimii noiden ksenofobisten ajattelumallien välittäjänä ja uusintajana.

Mediamonitoroinnista

Mediamonitoroinnilla tarkoitetaan joukkoviestimien sisällön systemaattista ja pitkäkestoista seurantaa. Monitorointi ei ole vain akateemisen tutkimuksen kysymys, vaan julkinen prosessi, jonka keskeinen tavoite on tehdä mediatekstejä luotettavalla tavalla läpinäkyviksi. Tavoitteena ei ole ”objektiivisen totuuden” etsiminen, vaan pyrkimyksenä on herättää keskustelua hyvästä journalismista. Mediamonitorointi tuottaa aineksia pikemminkin mediakritiikille kuin teoreetisoinnille, mutta voi se toki olla yhtenä aineksena myös teoreettisille pohdinnoille. Satunnaisesta, usein poliittisten tai muiden painostusjärjestöjen harrastamasta mediakritiikistä monitorointi poikkeaa siten, että sen pohjana on tieteellisesti perusteltu systemaattinen sisällönanalyysi (Galtung 1999; Nordenstreng 1999).

Rasismia ja etnisyyttä koskeva mediaseuranta eli monitorointi mahdollistaa monenlaisten vertailujen tekemisen: sen avulla voidaan seurata, miten yhden viestin tai yhden maan (Suomen) joukkoviestimien sisältö kehittyy. Systemaattinen seuranta mahdollistaa eri lehtien ja sähköisten viestimien sisällön vertailun. Suomessa seurannan yhtenä tavoitteena on suomen- ja ruotsinkielisten viestimien etnisyyttä koskevien sisältöjen vertailu. Edelleen seuranta mahdollistaa vertailut kansainvälisellä tasolla.

Mediaseuranta on yksi tapa tehdä kulttuurin rakenteissa olevaa rasismia ja ksenofobiaa näkyväksi. Erilaiset asennetutkimukset palvelevat samaa asiaa. Median osalta ei kuitenkaan kysymys vain asenteiden mittaamisesta, vaan myös journalismin tuotantoon liittyvistä tavoista ja rutiineista, niiden tekemisestä läpinäkyviksi.

Monitorointiprojektissamme rasismia ja etnistä syrjintää tarkastellaan kokonaisuudessaan eikä vain ääriyhmien tai yksittäisten konfliktitapausten yhteydessä. Analyysin kohteena ovat tutkittavien joukkoviestimien kaikki etnisiä vähemmistöryhmiä ja maahanmuuttajia koskevat jutut, siis myös neutraaleilta vaikuttavat uutiset sekä vähemmistöryhmiin² positiivisesti suhtautuvat mediasisällöt, rasismia purkamaan ja etnistä suvaitsevaisuutta edistämään tarkoitettuja jutut.

Jotta voitaisiin välttää yksittäisten tapausten vinouttava vaikutus, tutkittava media-aineisto on suhteellisen laaja: mukana on maakuntien ykköslehtiä, iltapäivälehtiä sekä valtakunnallisista lehdistä Helsingin Sanomat ja poliittisten puolueiden pää-äänenkannattajat tai puolueita lähellä olevat valtakunnalliset sanomalehdet.³

Sanomalehtien aineisto on koottu käymällä läpi koko tarkasteltavien lehtien toimituksellinen sisältö. Mukaan on otettu tietyin rajauksin kaikki Suomea koskevat rasismiin ja etnisyyteen liittyvät jutut (ei mainoksia). Tutkimusaineistosta on kuitenkin rajattu pois kaikki ulkomaan uutiset, samoin kulttuuriarvostelut ja urheilujutut on jätetty pois, jos vieraan etninen alkuperä tai keskustelu rasismista ei korostu jutussa.

Määrällisestä sisällön erittelystä

Määrällisessä sisällön erittelystä tavoitteena on usein ollut mediasisältöjen ja median ulkopuolisen todellisuuden vertailu, ennen muuta erilaisten ”vinoutumien” etsiminen. Sisällön erittelystä on pyritty mm. osoittamaan, miten joukkoviestimet antavat vääristyneen tai yksipuolisen kuvan todellisuudesta.

Oma näkökulmani tässä tutkimuksessa on toinen: en vertaile mediasisältöjen määrällisiä jakaumia ”objektiiviseen” todellisuuteen, vaan pohdin niitä seurauksia ja tulkintoja, joita journalismi mahdollisesti tuottaa. En etsi vinoutumia ensisijaisesti median ja sen ulkopuolisen todellisuuden suhteesta, vaan tarkastelen miten

mediasisältöjen rakenteet omalta osaltaan mahdollisesti uusintavat rasismia ja ksenofobiaa tai miten nuo rakenteet auttavat tai voisivat auttaa suvaitsevan monikulttuurisen yhteiskunnan rakentamista.

Tutkimuksessamme lehtijutuista on eritelty taustamuuttujat, jutuissa ja otsikoissa ilmenevät vähemmistöryhmät, juttujen ja otsikoiden keskeiset aiheet sekä juttujen puhujarakenne. Toisetta voidaan tuottaa leimaavilla otsikoilla, aiheiden valinnoilla, kuvituksella jne. Seuraavassa paneudun kuitenkin vain puhujarakenteen analyysiin, saatuihin tuloksiin ja ennen kaikkea analyysitavan ongelmiin ja rajoituksiin. Koko ajan on syytä muistaa, että puhujarakenne on vain yksi ulottuvuus rasismia ja ksenofobiaa uusintavien rakenteiden ilmenemisestä journalistisissa teksteissä

Puhujarakenteen analyysi

Juttujen puhujarakenteen erittelyn tavoitteena on tehdä näkyviksi journalistin tietoisesti tai tiedostamattaan tuottamia "valtarakenteita". Tämä tapahtuu erottelemalla jutuissa esiintyvät toimijat niiden puhuja-aseman mukaan: toimijat voivat esiintyä varsinaisina puhujina, toissijaisina puhujina sekä puheen kohteina. Puhujarakenteen perusteella voidaan tarkastella myös tekstin "dialogisuutta", sitä miten eri henkilöt ja instanssit esiintyvät samoissa jutuissa.

Uutisjutun toimijarakennetta voidaan kuvata oheisen kaavion avulla. Jako toimijoihin on tehty lähinnä uutisjuttujen ja uutiselle sukua olevien lajityyppien (reportaasit, haastattelut ja taustajutut) näkökulmasta. Mielipidejuttuihin jako ei sellaisenaan sovi.

Uutisjutun toimijat ⁴

Puhuvat toimijat
(**varsinaiset puhujat**)

Puheena olevat toimijat

Puhuvat mutta puheena
olevat toimijat
(**toissijaiset puhujat**)

pelkästään puheen
aiheena olevat toimijat
(**kohteet eli mykät toimijat**)

Työekonomisista syistä ja reliabiliteettiongelmistä johtuen puhujarakenteen analyysia on tutkimuksen kuluessa kehitelty pelkistettyyn suuntaan. Tämä on merkinnyt saadun informaation vähenemistä, mutta vastaavasti koodaus on nopeutunut ja tullut luotettavammaksi.

Esitutkimusvaiheessa laskettiin jokaisen toimijan repliikit erikseen. Tämä osoitautui niin työlääksi, että tutkimuksen seuraavassa vaiheessa koodausta yksinkertaistettiin siten, että kustakin jutusta laskettiin jokaisen toimijan roolit vain kertaalleen.

Toissijaisten puhujien etsiminen oli erittäin työlästä, ja niitä löytyi loppujen lopuksi suhteellisen vähän. Siksi aineiston koodauksessa erotellaan jatkossa vain

seuraavat puhuja-asetat:

a) jutussa jollain tavalla *esillä olevat toimijat*

b) *varsinaiset puhujat*

c) *etnisten vähemmistöryhmien edustajat toissijaisina puhujina* (merkitään myös, mikä taho puhuu ko. etnisen ryhmän puolesta).

Tulosten mukaan etnisyyttä koskevien lehtijuttujen keskeisiä puhujia olivat eri tasojen viranomaiset, ja heistä useimmin pääsivät ääneen oikeus- ja poliisihallinnon viranomaiset (ks. taulukko 1). Tämä johtuu ennen muuta rikos- ja oikeusjuttujen suuresta määrästä.

Etnisten vähemmistöryhmien edustajat olivat heitä koskevissa jutuissa useimmin vain kohteina. He pääsivät varsinaisiksi puhujiksi vain noin joka viidenteen juttuun, jossa ne ovat esillä. Sen sijaan vähemmistöryhmiin kuuluvat ovat ainoa merkittävä toimijataho, joka esiintyy "toissijaisena puhujana" eli saa äänensä kuuluviin muiden puheen kautta: 56 jutussa etnisiin ryhmiin kuuluvat ovat toissijaisina puhujina. Heidän puolestaan puhuvat ja heidän näkemyksiään referoivat ensisijaisesti erilaiset viranomaiset, useimmin poliisit, rajaviranomaiset, tutkijat tai kouluy. kenttätason virkailijat.

Taulukko 1: Poimintoja lehtijuttujen toimijoiden esillä olosta 1.9.-31.10.99 (15 lehteä, 764 juttua, joista 591:ssä joku varsinainen puhuja)

TOIMIJARYHMÄ	Esillä yht. X jutussa	Varsinainen puhuja	Varsinaisena puhujana jutuissa, joissa esillä (%)	Toissijainen puhuja x jutussa
Vähemmistöryhmien edustajat	703	148	21 %	56
Oikeus- ja poliisihallinnon viranomaiset	311	152	49 %	2
Keskeiset valtiolliset päättäjät (eduskunta, hallitus, presidentti)	170	91	54 %	7
Tutkijat	74	50	68 %	-
Vierasvihaiset tahot	56	1	2 %	3

Näyttää siltä, että *etnisten vähemmistöjen jääminen enimmäkseen mykiksi toimijoiksi heitä itseään koskevissa asioissa on keskeinen rakenteellinen vierautta ylläpitävä ja toiseutta tuottava piirre suomalaisessa journalismissa* (ks. myös Helminen 1996; Pietikäinen 2000; Rekola 1996). Samankaltaisessa mykän kohteen asemassa ovat toki monet muutkin, myös tavalliset kansalaiset (ks. Kunelius & Hellenen & Renvall 2000, Vehkalahti 2000).

Tarkoituksellisesta tuottamuksesta ja syrjinnästä tuskin kuitenkaan on kysymys. Journalistiset rutiinit ja päivittäisen uutistyön kiireet selittävät lähteiden valintaa: on helpompi soittaa poliisille tai tutulle virkamiehelle kuin hankkia tulkki ja lähteä haastattelemaan maahanmuuttajaa. Tätä tulkintaa vahvistaa sekin, että vähemmistöryhmistä useimmin puhujiksi pääsivät ne, joilla on etujärjestöt tai tunnetut edushenkilöt helposti tavoitettavina puhekanavinaan: saamelaiset, romanit ja venäläiset.

Jutut yksinäisiä

Puhujarakenteen määrällinen analyysi mahdollistaa myös sen tarkastelun, miten eri tahot pääsevät esiin samoissa jutuissa. Lehtikirjoitusten erittely osoitti, että jutut olivat usein ”yksinäisiä”: noin puolessa etnisyyttä koskevista jutuista referoitiin tai siteerattiin vain yhden toimijatahon edustajia. Erityisesti tämä koski juttuja, joissa lähteinä olivat poliisi- ja oikeushallinnon viranomaiset:

Seuraavat taulukot kuvaavat sitä, miten eri toimijat ovat esillä yhtäältä niissä jutuissa, joissa varsinaisina puhujina ovat oikeus- ja poliisihallinnon viranomaiset (taulukko 2) ja toisaalta niissä jutuissa, joissa varsinaisina puhujina ovat vähemmistöryhmien edustajat (taulukko 3).

Taulukko 2: Pelkistetty puhujarakenne jutuissa, joissa varsinaisena puhujana joku poliisi- tai oikeushallinnon viranomainen (N=152)

TOIMIJA	Varsinaisena puhujana	Toissij. puhujana	Puheen kohteena	Esillä ylipäänsä
Oikeus- ja poliisihallinto	152	2	129	152
Vähemmistöryhmien edustajat	18	13	148	148
Tutkijat	10	1	3	11
Keskeiset valtiolliset päättäjät	3	-	9	11
Vierasvihaiset tahot	1	2	28	28
Pol. puolueet ja niiden edustajat	-	-	2	2
Kansalaiset	10	1		

Taulukko 3: Pelkistetty puhujarakenne jutuissa, joissa varsinaisena puhujana joku vähemmistöryhmien edustaja (N=148)

TOIMIJA	Varsinaisena puhujana	Toissij. puhujana	Puheen kohteena	Esillä ylipäänsä
Vähemmistöryhmien edustajat	148	8	145	148
Oikeus- ja poliisihallinto	18	-	44	46
Keskeiset valtiolliset päättäjät	1	3	17	20
Tutkijat	6	1	7	11
Vierasvihaiset tahot	-	-	7	7
Pol. puolueet ja niiden edustajat	-	-	-	-
Kansalaiset	13	1		

Muita puhujia yhdessä vähemmistöryhmien kanssa oli suurin piirtein saman verran kuin jutuissa, joissa poliisiviranomaiset olivat varsinaisina puhujina. Puhujajäsenat poikkeavat kuitenkin toisistaan siten, että taulukossa 3 oikeus- ja poliisihallinnon edustajat pääsivät varsinaisiksi puhujiksi 39 prosentissa niistä jutuista joissa he olivat esillä (18:ssa jutussa 46:sta), kun vähemmistöryhmien vastaava osuus taulukossa 2 oli 12 prosenttia (18 / 148).

Vierasvihaiset tahot ja puolueiden edustajat eivät olleet puhujana kertaakaan vähemmistöryhmien edustajien kanssa samoissa jutuissa. Minkäänlaisia dialogia ainakaan juttujen tasolla ei voi syntyä, kun toinen osapuoli ei saa lainkaan ääntään kuuluviin samoissa jutuissa vähemmistöjen kanssa. Myös ”kansalaiset” puhuvat noissa jutuissa suhteellisen harvoin (13:ssa jutussa 148:sta). Tällä perusteella voi kysyä, miten hyvin journalismi rakentaa vähemmistöryhmiin kuuluvien ja tavallisten suomalaisten välistä keskusteluyhteyttä.

Dialogia voidaan toki käydä muutenkin kuin yksittäisten juttujen sisällä. Tie-

toinen eri tahojen näkemysten vuorovaikutuksen rakentaminen juttujen kirjoittamisen yhteydessä saattaisi joka tapauksessa auttaa aidon dialogin kehittymistä valtaväestön ja vähemmistöryhmien välille myös median ulkopuolella. Toimittajan työmäärä hiukan kasvaisi, mutta lopputulos olisi myös journalistisesti entistä kiinnostavampi.

Määrällisestä puhujarakenteen analyysistä eteenpäin

Edellä kuvattu puhujarakenteen analyysi kertoo yhden tärkeän aspektin tekstin valtasuhteista: kuka on esillä ja missä roolissa? Kuka ei pääse lainkaan esiin omalla äänellään? Määrällinen analyysi osoittaa varsin vakuuttavasti etnisten vähemmistöryhmien toissijaisen aseman heitä koskevissa jutuissa. Kansalaisjournalismista käydyin keskustelun termein on kyse *pääsystä ja dialogista* (Heikkilä & Kunelius 1997, 5-13). Vähemmistöryhmien pääsystä julkisuuteen muuten kuin kohteina on ongelmia, eikä niiden ja yhteiskunnan muiden toimijoiden välillä näytä olevaan kunnollista dialogia.

Analyysi sisältää useita ongelmia. Ensinnäkin: puhujarakenteen määrällinen analyysi ei kerro, mitä kukin sanoo ja millaisin retorisin keinoin kunkin sanottava esitetään. Toiseksi: onko eri puhujien läsnäolo samassa jutussa keskustelua? Luonnollisesti dialogi edellyttää läsnäoloa, mutta se edellyttää myös kohtaamista ja vuorovaikutusta. Siitä edellä kuvattu määrällinen "dialogisuus" ei kerro vielä mitään. Analyysia on vietävä eteenpäin, laadullisen tekstianalyysin suuntaan.

Edellä kuvatussa puhujarakenteen analyysissa kvantitatiivisen erittelyn tuloksia on tulkittu paljolti samalla tavoin kuin yleensä kvalitatiivisessa tutkimuksessa: analyysi muistuttaa laadullisia menetelmiä vastatessaan kysymykseen *miten teksti rakentuu*. Puhujarakenteen kuvaus ei kerro vain puhujien määrällisiä suhteita, vaan antaa myös alustavan käsityksen niiden roolista suhteessa toisiinsa.

Juttujen puhujarakennetta ei verrata median ulkopuoliseen todellisuuteen, vaan sitä tarkastellaan sen tuottamien seuraamusten näkökulmasta. Aivan samalla tavoin kuin laadullisessa tutkimuksessa tekstin konnotaatioita tarkastellaan niiden tuottamien merkityspotentiaalien kannalta, niin myös puhujarakenteen tulkinnassa keskeistä on sen tuottamien merkitysten ja seurausten pohdinta.⁵

Puhujarakenteen analyysiä voi verrata narratologiseen tekstintutkimukseen: molemmissa on kysymys jutun/uutisen "vieraiden puheiden" erittelystä ja tekstin tulkinnasta sen rakenteellisten ominaisuuksien perusteella. Puhujarakenteen erittelyssä jutun "vieraita puheita" tarkastellaan vain niiden määrällisten suhteiden perusteella. Narratologinen tutkimus keskittyy jutun esityksellisten strategioiden yksityiskohtaiseen tarkasteluun, siihen miten toimittaja operoi uutisessa esiintyvää puheita.

Puhujarakenteen määrällinen analyysi mahdollistaa laajojen aineistojen tarkastelun, ja siksi se soveltuu pitkäaikaisten monitorointitutkimusten menetelmäksi. Narratologislähtöisellä laadullisella tutkimuksella puolestaan voidaan syventää pienempien osa-aineistojen juttujen rakenteen analyysia.

Seuraavassa käyn yksityiskohtaisemmin läpi puhujarakenteen määrällisen analyysin ongelmia ja puutteita sekä pohdin laadullisen analyysin tarjoamia mahdollisuuksia.

Yksi ongelma liittyy siihen, että analyysin tarkasteluyksikkönä on lehtijuttu. Se jättää huomiotta mahdollisuuden, että vähemmistöryhmät ja muut toimijat puhuvat kyllä samalla sivulla, mutta eri puhujien näkemykset on nykyjournalismin tavan mukaan taitettu erillisiksi kainalojutuiksi. Toimijoiden välistä vuorovaikutusta voi olla saman lehden juttujen välillä, ja monesti dialogi rakentuu lehden eri nu-

meroissa tai useissa medioissa julkaistavien puheenvuorojen sarjan kautta (Renvall & Reunanen 1999, 80).

Läsnäolo samassa jutussa ei myöskään läheskään aina merkitse aitoa vuorovaikutusta puhujien välillä. Puhujat voivat esiintyä täysin toisistaan erillään ja puhua eri asioista. Lehtijutun sisällä käytyä dialogia on syytä tarkastella ainakin neljästä näkökulmasta: ensinnäkin jutuissa on dialogia *toimittajan ja haastateltavan välillä*; toiseksi dialogia on *lähteiden välillä* ja kolmanneksi jutuista löytyy *asioiden välistä dialogisuutta*. Neljäntenä tyyppinä on *eri päivinä julkaistujen juttujen välillä käyty keskustelu*. (ks. Vehkalahti 2000, 57-61)

Seuraavassa käsittelen jutun sisäisen dialogisuuden jäsentämistä ja keskityn siinä varsinaisten puhujien väliseen vuorovaikutukseen. Jos valtaväestöä kuvataan koodilla X ja etnistä vähemmistöryhmää koodilla Y, niiden läsnäoloa samoissa jutuissa voidaan jäsentää "portaittain" siten että vuorovaikutuksen määrä ja laatu lisääntyvät edettäessä a:sta f:ään:

- a) X ja Y esiintyvät jutussa täysin erillään toisistaan ja puhuvat eri asioista (toimijat eivät kohtaa, asiat eivät kohtaa)
- b) X ja Y esiintyvät jutussa erillään, mutta kommentoivat samaa asiaa (toimijat eivät kohtaa, aiheet kohtaavat mutta eivät ole vuorovaikutuksessa keskenään)
- c) Toimittaja on sijoittanut X:n ja Y:n muodolliseen vuorovaikutukseen, mutta he puhuvat eri asioista (toimijat kohtaavat, asiat eivät kohtaa)
- d) Toimittaja on sijoittanut X:n ja Y:n esiintymään lähekkäin ja he puhuvat samoista asioista, mutta eivät käy dialogia vaan esittävät omia monologejaan (toimijat ja asiat kohtaavat, mutta eivät ole vuorovaikutuksessa keskenään)
- e) Toimittaja on sijoittanut X:n ja Y:n esiintymään lähekkäin ja he puhuvat samoista asioista kommentoiden toistensa näkemyksiä, mutta keskustelu jää kesken (toimijat ja asiat kohtaavat ja ovat vuorovaikutuksessa keskenään, mutta dialogi ei johda mihinkään)
- f) Toimittaja on sijoittanut X:n ja Y:n esiintymään lähekkäin ja he puhuvat samoista asioista kommentoiden toistensa näkemyksiä ja keskustelu myös johtaa jonkinlaiseen yhteisymmärrykseen tai ainakin osapuolten näkemysten muuntumiseen (toimijat ja asiat kohtaavat ja ovat vuorovaikutuksessa keskenään, dialogi johtaa osapuolten keskinäisen ymmärryksen kasvuun)

Edellä kuvatut portaat saattavat osoittautua keinotekoisiksi juttujen konkreettisessa analyysissä. Todellisuudessa toimijat X ja Y voivat olla samassakin jutussa yhtä aikaa useilla edellä kuvatuilla portailta. Puhujien sijoittaminen jutussa "lähekkäin" ei ole aina relevantti asia dialogin vuorovaikutuksellisuuden tarkastelussa. Tässä kuvattu malli ei myöskään ota huomioon Michael Schudsonin korostamaa erottelua *jutustelevaan ja ongelmia ratkomaan* pyrkivään keskusteluun (Kunelius 1999, 45-48). Ja jutuissa, joissa on enemmän kuin kaksi puhujaa, eri toimijoiden välisen keskustelusuhteen määrittely voi osoittautua mutkalliseksi. Analyttisena apuvälineenä keskustelun dialogisuuden pohdinnassa mallia saattaisi kuitenkin keilla.

Suomen sanomalehtien etnisiä vähemmistöjä koskevaa journalismia ei ole syytä yleistäen nimittää rasistiseksi. Journalistit tekevät myös paljon hyvää työtä ksenofobisten ennakkoluulojen voittamiseksi.

Ongelmat liittyvät ehkä pikemmin *dialogisten välityksien puuttumiseen*. Yhtäältä tehdään positiivisia (joskus liiankin kaunistelevia) juttuja maahanmuuttajista ja muista etnisistä vähemmistöistä, toisaalta arkisten rikos- ja muiden rutiinijuttujen lähdekäytännöt jättävät vähemmistöt toissijaisiksi kohteiksi. Sen lisäksi jutuista puuttuu usein välitys eli dialogi vähemmistöryhmien ja muiden toimijoiden väliltä.

Viitteet

- 1 Suomenkielisen media-aineiston tutkimisesta vastaa Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikkö, Suomen ruotsinkieliset mediat ovat Svenska social- och kommunalhögskolanin Etnisten suhteiden ja nationalismin tutkimuskeskuksen (CEREN) vastuulla. Lehtien määrällisen analyysin ensimmäisen vaiheen tuloksia on julkaistu kahdessa työraportissa: Raittila&Kutilainen 2000 (suomenkieliset lehdet) sekä Sandlund (red.) 2000 (ruotsinkieliset lehdet)
- 2 Vähemmistöryhmä-sanaa käytetään tässä artikkelissa kirjoittamista yksinkertaistavana yleiskäsitteenä, joka sisältää kaikki Suomen perinteiset etniset vähemmistöt sekä Suomeen tulleet pakolaiset ja maahanmuuttajat. Ellei yksiselitteisesti toisin mainita, vähemmistöryhmiä puhuttaessa ei koskaan tarkoiteta yhteiskunnan muita vähemmistöjä.
- 3 Aineistoon on otettu mukaan rasismiin ja etnisyyteen liittyvät jutut seuraavista lehdistä: Aamulehti, Demari, Helsingin Sanomat, Ilkka, Iltalehti, Ilta-Sanomat, Kansan Uutiset, Karjalainen, Kristityn Vastuu, Kymen Sanomat, Lapin Kansa Nykypäivä, Savon Sanomat, Suomenmaa, Turun Sanomat ja Vihreä Lanka. Samaan aikaan Svenska social- och kommunalhögskolanissa tehdyssä ruotsinkielistä lehdistöä koskevassa seurannassa aineistona olivat Hufvudstadsbladet, Vasabladet, Åbo Underrättelser, Borgåbladet, Västra Nyland, Östra Nyland, Jakobstads Tidning, Syd-Österbotten, Österbottningen, Åland, Nya Åland, Ny Tid ja Arbetarbladet.
- 4 Tämän kaavion alkuperäinen muotoilija on Risto Suikkanen, jolla oli keskeinen rooli etnisyyttä koskevien juttujen puhujarakenteen erittelyn kehitysvaiheessa (ks. Raittila & Suikkanen & Lilja 1999).
- 5 Samankaltaista määrällisen tekstianalyysin ja laadulliselle tutkimukselle tyypillisen tulkintanäkökuiman yhdistämistä on sovellettu esimerkiksi Aamulehden Hervanta-kirjoittelun analyysissä (ks. Kunelius & Hellsten & Renvall 2000, 109)

Kirjallisuus

- Galtung, Johan (1999)
Prospects for Media Monitoring: Much Overdue, But Never Too Late. In: Nordenstreng, Kaarle & Griffin, Michael (eds) (1999): International Media Monitoring, 15-24.
- Heikkilä, Heikki & Kunelius, Risto (1997)
Julkisen journalismin äärellä. Ajatuskokeita pääsyn, keskustelun ja harkinnan käsitteillä. Tiedotustutkimus 4/1997, 4-21.
- Helminen, Marjut (1996)
Etniset vähemmistöt – maahanmuuttajat – ulkomaalaiset. Kuinka raportoida? Käytännön aineistoa journalistille. Suomen Journalistiliiton mediakriittinen julkaisusarja 4. Forssa.
- Kunelius, Risto (1999)
Journalismi keskustelun tiellä. Tiedotustutkimus vol 22 (1999):3, 42-59
- Kunelius, Risto & Hellsten, Iina & Renvall, Mika (2000)
Hankittuja ominaisuuksia: Hervanta ja hervantalaiset Aamulehden uutisvirrassa. Teoksessa Kunelius (toim.): Juttuja lähiöstä. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, julkaisuja A 93/2000, 107-135.
- Nordenstreng, Kaarle & Griffin, Michael (eds) (1999)
International Media Monitoring. Hampton Press, Inc. Cresskill, NJ 07626.
- Nordenstreng, Kaarle (1999)
Toward Global Content Analysis and Media Criticism. Teoksessa Nordenstreng, Kaarle & Griffin, Michael (eds) (1999): International Media Monitoring, 3-13.
- Pietikäinen, Sari (2000)
Discourses of Differentiations. Ethnic representations in Newspaper texts. Jyväskylä studies in communication 12 (väitöskirja). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Raittila, Pentti & Kutilainen, Tommi (2000)
Rasismi ja etnisuus Suomen sanomalehdissä syksyllä 1999. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, julkaisuja C 31/2000.
- Raittila, Pentti & Suikkanen, Risto & Lilja, Timo (1999)
Rasismi ja etninen syrjintä mediassa, esitutkimusraportti. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos.
- Rekola, Juha (1996)
Excluding the Minorities: Ethnic Representation in the Finnish Press. KEPA Reports No 10/1996. Service Centre for Development Cooperation.
- Renvall, Mika & Reunanen, Esa (1999)
Yleisö totuutta metsästäessä. Journalismi julkisen keskustelun kehyksessä. Tiedotustutkimus vol 22 (1999):3, 76-91.
- Sandlund, Tom (toim.) (2000)
Rasism och etnicitet i den finlandsvenska tidningspressen. SSKH Meddelanden Nr 57. Helsingfors 2000.
- Työministeriö (1998)
Rasism ja etnisen syrjinnän seuranta Suomessa. Ehdotus seurantajärjestelmäksi 16.12.1997. Työministeriö, maahanmuutto-osasto. Työhallinnon julkaisu nro 193. Helsinki 1998.